

N:o 47.

Ank. till Riksd. kansli den 26 april 1904, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående landstormens tjänstgöring m. m.

Andra Kammaren har till förberedande behandling af lagutskottet hänvisat en af herr *G. A. E. Kronlund* väckt motion, n:o 106, af följande lydelse:

»I det af chefen för generalstaben den 13 november 1900 afgifna förslaget till ny härordning hade § 36 i värnpliktslagen i fråga om landstormens inkallande till tjänstgöring i krigstid erhållit sådan lydelse, att landstormen i hela riket skulle till hemortens försvar få användas redan vid fara för krig eller i allmänhet vid en tidigare tidpunkt, än som lät sig göra med tillämpning af 1885 års värnpliktslag. Motiven till den sålunda föreslagna ändrade bestämmelsen torde kunna i korthet sammanfattas på det sätt, att de förhållanden, som stode i samband med frågorna angående gräns- och kustförsvaret, tryggandet af fälttruppernas mobilisering och dylikt, gjorde det i hög grad önskvärdt, att landstormsafdelningar vid behof skulle kunna tagas i anspråk redan vid befaradt krigsutbrott eller före den tidpunkt, då fälttruppernas mobilisering afslutats.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet vid den till 1901 års Riksdag aflåtna nådiga propositionen med förslag till ny värnpliktslag den 7 januari 1901 uttalade sig ock chefen för landtförsvarsdepartementet för behofvet af ändrade bestämmelser uti nyss antydt syfte rörande landstormens användning, och han yttrade därvid: »Ju mer

man söker göra sig förtrogen med kust- och gränsförsvaret, dess mer framträder ock vikten af att uti de särskilda orterna redan under mobiliseringstiden, ja, före densamma, vid behof kunna uppbåda landstormsmännen för vidtagandet af vid sådan tidpunkt erforderliga försvarsåtgärder, såsom: att hindra fientliga afdelningar uti deras företag mot kuststäder och hamnplatser, mot järnvägar och telegraflinjer; att uppehålla framträngande af sådana afdelningar; att skydda signalstationer och kabelfästen med mera dylikt.» Med hänsyn härtill föreslogs uti § 36 värnpliktslagen, hvilken enligt då gällande lydelse tillät landstormens användning endast *under krig*, den ändringen, att Konungen skulle äga rätt att, efter statsrådets hörande, till hemortens försvar, till tjänstgöring inkalla landstormen eller de större eller mindre delar däraf, som funnes behöfliga redan vid fara för krig.

Riksdagen fann den sålunda föreslagna ändringen vara af synnerlig vikt. Men Riksdagen ansåg sig emellertid icke böra bifalla densamma uti hela dessa vidd, såsom framgår af följande uttalande: »Enligt det föreliggande förslaget skulle emellertid Eders Kungl. Maj:t äga rätt att vid fara för krig inkalla landstormen, oberoende däraf, huruvida order om mobilisering af beväringens första eller andra uppbåd utgått eller beslut därom ens fattats samt utan att riksdagskallelse behöfde utfärdas. Då värnpliktslagens mening hittills uppenbarligen varit, att landstormen i regel skulle kunna för rikets försvar anlitas endast i sista hand, sedan rikets försvarskrafter i öfrigt hufvudsakligen redan tagits i anspråk, samt denna grundsats icke lärer böra undergå rubbning i annan mån, än som för vinnande af det med Eders Kungl. Maj:ts förslag afsedda ändamål är nödvändigt, anser Riksdagen, att landstormens inkallande icke bör ifrågakomma förr, än beslut om inkallande af beväringens första uppbåd jämlikt § 28 mom. 1 värnpliktslagen i statsrådet fattats.» Däremot ansåg Riksdagen det icke lämpligt att såsom villkor för landstormens uppbådande ovillkorligen stadga, att förordnande om inkallelse jämväl af beväringens andra uppbåd beslutats, men hvad ordningen för landstormens inkallande angick, syntes det Riksdagen, att enahanda konstitutionella former borde därför stadgas som för inkallandet af andra uppbådet, det vill säga att Konungen skulle om landstormens inkallande få förordna, »sedan Han statsrådet hört och, såvida Riksdagen ej är samlad eller inom trettio dagar sammanträda skall, låtit riksdagskallelse utfärda.»

I enlighet härmed erhöi § 36 mom. 1 uti värnpliktslagen följande lydelse:

»1. Sedan jämlikt § 28 mom. 1 beslut fattats att för rikets för-

svar till tjänstgöring inkalla beväringens första uppbåd eller viss del däraf, må Konungen i den ordning, som för inkallande af beväringens andra uppbåd i mom. 2 af samma § är föreskrifven, för hemortens försvaret till tjänstgöring inkalla landstormen eller de större eller mindre delar däraf, som finnas behöfliga.

Landstormens inkallande till tjänstgöring sker på sätt i § 29 mom. 2 är föreskrifvet.»

Innebörden af denna bestämmelse är således den, att landstormen eller landstormsafdelningar icke kunna uppbådas förr, än Konungen, efter statsrådets hörande, till tjänstgöring inkallat beväringens första uppbåd eller delar däraf, hvartill kommer, att Konungen, för att landstormen må kunna inkallas, skall hafva hört statsrådet och, såvida Riksdagen icke är samlad eller skall sammanträda inom trettio dagar, låtit utfärda riksdagskallelse.

Då man på goda grunder torde kunna antaga, att Konungen, därest Riksdagen icke skulle vara samlad eller sammankallad i händelse af krig eller fara därför låter utfärda riksdagskallelse, om ej förr, i samband med inkallandet af beväringens första uppbåd, det vill med andra ord säga i samband med beslutet om mobilisering af rikets stridskrafter eller delar däraf, synes bestämmelsen angående den ordning eller de konstitutionella former, som böra iakttagas vid landstormens inkallande till krigstjänstgöring, i och för sig icke böra inverka försenande i fråga om denna åtgärd. Utan, praktiskt sedt, kan Konungen, då rikets försvar det kräver, *samtidigt* med inkallande af beväringens första uppbåd förordna om inkallandet af landstormen. Dessförinnan kan, enligt nu gällande värnpliktslagstiftning, landstormen dock icke tagas i anspråk för hemortens försvar.

Äfven om under vanliga förhållanden och för vissa delar af vårt land föreskriften i § 36 mom. 1 värnpliktslagen angående inkallandet af landstormen till krigstjänstgöring torde vara till fyllest för det ändamål, som landstormens användning i början af ett krig afser, kan detta näppeligen sägas vara händelsen under *alla* eventualiteter. Det låter nämligen mycket väl tänka sig sådana fall, då landstormen skulle behöfva tagas i anspråk tidigare, än hvad nyssnämnda föreskrift medgifver. *I vissa gräns- eller kusttrakter, som oförmodadt utsättas eller äro utsatta för ett fientligt infall, är det helt visst i hög grad af behovet påkalladt, ja, man torde kunna säga, oundgängligen nödvändigt att kunna uppbåda landstormen före tidpunkten för utfärdandet af order om mobilisering, hvilken ju innebär äfven inkallandet af beväringens första uppbåd.*

För att vid ett dylikt fientligt öfverfall — som i allmänhet torde företagas af mindre styrkor eller detachment — spärra vägförbindelser, försvara broöfvergångar, skydda kabelfästen med mera dylikt kan det vara och är säkerligen af stor betydelse, att landstormen inom en ort, utan att afvakta en på den nu gällande lydelsen af § 36 mom. 1 i värnpliktslagen grundad order, *omedelbart* kallas under vapen, Eljest kan det nämligen vara fara värdt, att dess uppträdande kommer för sent och sålunda förfelar sitt ändamål. Under sådana omständigheter spelar en jämförelsevis kort tidsutdräkt en afgörande roll. Några få timmars uppskof eller dröjsmål kan vålla väsentliga olägenheter. Sålunda kan, för att välja ett par exempel, ett landstormsförråd med sitt innehåll af gevär och utrustningspersedlar, till följd däraf att vederbörande landstormsafdelning för sent träder i verksamhet, falla i fiendens händer. Smärre fientliga afdelningar, som med lätthet hade kunnat hejdas, därest landstormen i tid hade gripit till vapen, kunna göra mycken skada genom att förstöra kommunikationer (broar, telegraflinjer, kabelfästen och dylikt). Det torde i detta sammanhang icke vara hehöfligt att erinra därom, att en landstormsafdelning, t. ex. ett landstormskompani, kan inom sitt område vara samladt och utrustadt vida tidigare än beväringens första uppbåd, som först skall samlas till regementets gemensamma mobiliseringsort samt där organiseras och utrustas, innan regementet eller dess underafdelningar kunna afgå till den ort, där det eller de skola användas. Landstormskompaniet, hvars medlemmar hafva jämförelsevis sedt vida kortare vägar att tillryggalägga än beväringensmanen, samlas endast till sitt landstormsförråd, förses där med gevär och utrustning samt är sålunda inom helt kort tid redo att användas. Särskildt gäller detta om rikets vidsträcktare nordligare gränstrakter.

Hvad här ofvan anförts torde vara till fyllest för att påvisa vikten däraf, att värnpliktslagen uti vissa af mig här ofvan antydningssvis angifna fall, där trängande fara hotar i händelse af dröjsmål, medgifver landstormens uppbådande till krigstjänstgöring, oaktadt icke beslut fattats att för rikets försvar till sådan tjänstgöring inkalla beväringens första uppbåd eller del däraf. En ändring uti värnpliktslagstiftningen i detta afseende torde vara af behovet påkallad. Huruvida syftet med en sådan ändring står att vinna genom den lydelse af § 36 mom. 1 värnpliktslagen, som föreslogs i samband med framläggandet af 1901 års förslag till ny härordning, eller huruvida de territoriella befälhafvarne (arméfördelningsområdes-, inskrifningsområdes- och landstormsbefälhafvarne) böra tillerkännas rätt att uti det fall, att dröjs-

mål skulle medföra fara, på eget initiativ och ansvar inkalla landstormen till tjänstgöring, eller huruvida lösningen af denna angelägenhet må kunna åvägbringas på annat sätt, detta är spörsmål, som synas böra öfverlätas åt Kungl. Maj:ts utredning och förslag. För den händelse rätt att under vissa omständigheter tidigare, än i allmänhet får ske, uppbåda landstormen skulle medgifvas respektive territoriella befälhafvare, torde äfven böra stadgas stränga bestämmelser till förekommande af missbruk af denna rätt, såsom skarpa ansvarsbestämmelser, skyldighet att ofördröjligen lämna vederbörande underrättelse om åtgärden m. m.

Om — såsom torde framgå af det i det föregående sagda — det är i hög grad önskvärdt, att värnpliktslagen undergår ändring i syfte att landstormen under *alla* eventualiteter må i rätt tid kunna tagas i anspråk för hemortens försvar, kan något verkligt gagn däraf icke vinnas med mindre landet kan påräkna en för försvar af hus och hem fullt duglig, af landstormen till sin kärna sammansatt skytte-här. Med hänsyn därtill kräfvades det äfven andra lagstiftningsåtgärder för att göra en landstormsorganisation effektiv och krigsbrukbar. Organisationen i och för sig är endast den för landstormens användning erforderliga formen och såsom sådan oundgänglig. Öfning bör gifva kött och blod åt organisationen.

När § 27 i värnpliktslagen trädt i kraft, avslutas de värnpliktiges vid infanteriet med flera truppslag utbildning med det fjärde värnpliktsåret. Af hela den till 20 år uppgående värnpliktstiden återstå sedan 8 år i beväringen och likaledes 8 år i landstormen, under hvilken tid, sammanlagdt 16 år, den värnpliktige icke är skyldig till några öfningar för att vidmakthålla den utbildning, i hvilken fortsatt öfning framför allt är af vikt, nämligen skjututbildningen. Den år 1902 förordnade landstormskommittén, hvars betänkande är dagtecknadt den 8 april 1903, framhåller, då den tager frågan om landstormens utbildning under behandling, att den långa tid — i allmänhet öfver 8 år —, som förflyter från det öfningarna i beväringen avslutas, intill dess inträdet i landstormen äger rum, kommer att minska landstormens militära värde. Vid öfvervägande af hithörande förhållanden har kommittén kommit till den uppfattningen, att sträfvandena att genom särskilda öfningar öka landstormens användbarhet vid krigstillfälle i främsta rummet böra afse att genom *skjutöfningar* söka hos de värnpliktige vidmakthålla och om möjligt förkofra deras under den militära utbildningen förvärfvade skjutfärdighet, i sammanhang hvarmed kommittén yttrar: »I sådant syfte vore det helt visst önskvärdt, om den tanke, som af

chefen för generalstaben uttalas (i det genom hans försorg utarbetade förslaget till organisation af landstormen), nämligen att värnpliktige, som ej under året varit inkallade till tjänstgöring, skulle vara skyldiga att fullgöra vissa skjutöfningar, kunde i en snar framtid förverkligas. Intill dess så kan varda förhållandet, är det enligt kommitténs mening synnerligen angeläget att söka förmå de värnpliktige i så stor omfattning som möjligt deltaga i frivilliga skjutöfningar.»

Riksdagen uttalade ock år 1901 i sin skrifvelse angående den nya härordningen sitt gillande af tanken angående samverkan mellan landstormen och det frivilliga skytteväsendet uti följande ord: »Landstormens organisation synes äfven göra det möjligt att, med anslutning till det frivilliga skytteväsendet, verka till höjande af skjutskickligheten hos landets vapenföra befolkning. Enligt Riksdagens förmenande är det nämligen till synnerligt gagn för försvaret, att den unge vapenföre mannen före sitt inträde uti värnpliktsåldern kan beredas tillfälle till undervisning i skjutning, liksom äfven att beväringssmannen såväl som landstormsmannen vidmakthåller och, om möjligt, förkofrar den skjutfärdighet, som han förvärfvat under sin militära utbildning.»

Huru löftesrik och glädjande det frivilliga skytteväsendets utveckling under de senaste tio åren än varit, och huru stora förhoppningar man för framtiden än må knyta till detsamma, torde man dock icke kunna räkna på en mangrann anslutning från de värnpliktiges sida, såframt icke värnpliktslagstiftningen verkar uti sådant syfte, att samtliga beväringss- och landstormsmän komma att begagna sig af de tillfällen till fortsatta öfningar i skjutvapnets bruk, som det frivilliga skytteväsendet erbjuder.

I Schweiz finnes en sådan lagstiftning sedan år 1874. Enligt denna äro de värnpliktige i linjen (20—32 år) och landtvärnet (33—44 år) skyldiga till vissa skjutöfningar under de år, då de icke erhålla någon annan militär utbildning. Öfningarna i fråga kunna fullgöras antingen uti en behörigen ordnad och ledd skytteförening eller ock uti särskilda skjutkurser, som under loppet af tre dagar hållas å vissa för ändamålet bestämda orter under ledning af militärbefäl. Det är till hufvudsaklig del denna föreskrift om obligatoriska skjutöfningar, som det schweiziska frivilliga skytteväsendet har att tacka för sin storartade utveckling. Det ligger nämligen i sakens natur, att de värnpliktige i regeln fullgöra sin skjutöfningsskyldighet inom de frivilliga skytteföreningarna.

En lagstiftning i sådan riktning synes vara af behovet påkallad äfven hos oss. Den betydelse, som landstormen och det frivilliga skytte-

väsendet hafva för rikets försvar, talar kraftigt för sådana stadganden i värnpliktslagen, att på grund däraf samtliga värnpliktige komma att efter fullgjorda repetitionsöfningar vidmakthålla och, om möjligt, förkofra den skjutfärdighet, som de förvärfvat under sin militära utbildning. Endast under första femte- eller sjättedelen af sin värnpliktstid har den svenske värnpliktige i lag föreskrifna öfningar, under de återstående fyra femtedelar eller fem sjättedelar har han icke någon skyldighet i detta afseende, och detta är en brist eller svaghet, som lämpligast samt på det för såväl individen som staten minst betungande sätt synes kunna afhjälpas genom skjutöfningar i hemorten.

I såväl det genom chefens för generalstaben utarbetade förslag till organisation af landsstormen som landsstormskommitténs däröfver afgifna betänkande har ifrågasatts, att de skjutöfningar, om hvilka här är fråga, skulle utgöras af minst 50 skott per man för hvarje år. Då såväl dessa patroner som gevär och målskjutningsmateriel skulle kostnadsfritt tillhandahållas, och då staten liksom hittills skulle understödja anläggandet och ordnandet af skjutbanor, vill det synas, som om de värnpliktiges uppoffringar icke skulle blifva allt för stora vid fullgörandet af nu antydda skjutöfningar, allra helst om dessa, såsom här nedan skall framhållas, icke återkomma hvarje år, utan med längre mellanperioder. Om dessutom denna viktiga angelägenhet ordnades så, att ifrågavarande skjutöfningsskyldighet endast efter hand komme att tillämpas och följaktligen icke verka retroaktivt, skulle den enskildes uppoffring kännas ännu mindre betungande. Småningom skulle skyldigheten till fortsatta öfningar i vapnets bruk äfven för dem, som ännu stå utom de frivilliga skytteföreningarnes led, uppfattas och betraktas icke såsom något hårdt tvång, utan såsom en kär plikt, hvarför ur individens synpunkt några afsevärda betänkligheter icke borde resa sig mot stadganden af den art och i det syfte, som i det föregående antydts, synnerligast om krafvet på öfningsskyldighet, såsom nyss antydtes, icke utsträcktes så långt som till årliga skjutöfningar under hela den återstående tjänstetiden i beväringen och landstormen. Målet, en allmän anslutning till det frivilliga skytteväsendet, skulle säkerligen, åtminstone i det stora hela, vinnas, om skjutöfningsskyldigheten, sedan den värnpliktige fullgjort sina repetitionsöfningar, återkomme endast hvartannat år och upphörde med exempelvis det trettiondefemte lefnadsåret.

Syftet med införandet af ifrågavarande skjutöfningar är i själfva verket i hög grad behjärtansvärdt. Om det nämligen gäller att försvara vårt land mot en angripare, är det enligt sakkunniges mening

af synnerlig betydelse, att man, framför allt i öfre Norrlands gräns- och kustområden, genast från första början kan uppbåda en krigsbrukbar landstorm. Det torde vara obehöfligt att närmare ingå på dessa förhållanden. Man behöfver icke vara fackman för att inse, huru viktigt det är, att landstormen är redo och i stånd att inom de områden, där den är afsedd att uppträda, fylla sin uppgift för värnande af hem och härd, af frihet och fädernesland. En efter måttet af våra ekonomiska krafter samt med hänsyn till våra försvars- och terrängförhållanden ordnad fälthär *samt* en krigsbrukbar landstorm skola skänka oss trygghet och utgöra en garanti mot angrepp, men en fälthär, utrustad med dyra, men för våra försvars- och terrängförhållanden icke passande eller i förhållandevis ringa mån passande organisationer, *utan* krigsbrukbar landstorm skänker oss icke denna trygghet och utgör icke denna garanti. Såväl ur försvarets synpunkt som med hänsyn till valutaförbrukningen torde det vara ändamålsenligare att göra folket i dess helhet redo att bekämpa en inkräktare än att offra penningar på nyss antydda dyra organisationer, hvilka dess snarare kunna undvaras eller begränsas, om landstormen göres krigsbrukbar.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får jag vördsamt föreslå, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana tillägg till och ändringar i gällande värnpliktslag, *dels* att landstormen må kunna så tidigt, som försvaret under alla förhållanden kan kräfva, inkallas till krigstjänstgöring, *dels* att lämpligt afvägda, i förbindelse med det frivilliga skytteväsendet ställda skjutöfningar må kunna komma till stånd för de värnpliktige efter det år, hvarunder de fullgjort dem åliggande repetitionsöfningar.»

Utskottet, som delar motionärens åsikt om betydelsen af ett fullt betryggande gräns- och kustförsvar vid befaradt krigsutbrott, finner emellertid motionären icke hafva ådagalagt några omständigheter, som gifva vid handen, att ändrade bestämmelser rörande landstormens inkallande för sådant ändamål kunna anses erforderliga. Då landstormen, i fall af behof kan helt eller delvis inkallas omedelbart efter inkallandet af beväringens första uppbåd, synes detta innebära skälig trygghet för, att landstormens verksamhet ej för sent skall tagas i anspråk. Riks-

dagen har också vid antagande af värnpliktslagen den 14 juni 1901 uttalat sig mot ett så tidigt och ej af några närmare bestämmelser begränsadt inkallande af landstormen, som motionären nu ifrågasatt. Utskottet finner sig af sådan anledning icke kunna tillstyrka bifall till motionärens förslag i denna del.

Beträffande motionärens förslag om införande af särskilda skjutöfningar för värnpliktige efter det år de fullgjort dem åliggande repetitionsöfningar, kan utskottet ej heller därutinnan förorda bifall till motionen. Då det frivilliga skytteväsendet i landet på senare tider tagit en sådan omfattning, att staten hittills endast delvis sett sig i stånd att uppfylla de kraf i fråga om anskaffande af gevär och ammunition samt gäldande af öfriga kostnader, som däraf blifvit en följd, synes det utskottet ej lämpligt, att Riksdagen nu till Kungl. Maj:t ingår med begäran om förslag till sådan lagändring, som motionären åsyftat. Om och när sådana obligatoriska skjutöfningar, som motionären föreslagit, kunna anses vara af oafvisligt behof påkallade, lärer Kungl. Maj:t ej underlåta att därom framställa förslag.

På grund af det anförda får utskottet alltså hemställa:

1:o) att ifrågavarande motion, såvidt den afser ändring i sättet för landstormens inkallande till tjänstgöring, icke må af Riksdagen bifallas; samt

2:o) att motionen i öfrigt ej heller må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 26 april 1904.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Herr *Leman* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.